

FALSUL NERO

Lion Feuchtwanger

FALSUL NERO

Traducere din limba germană de
Magdalena-Oana Păunoiu

EDITURA ALLFA

<https://www.all.ro/falsul-nero.html>

Lion Feuchtwanger s-a născut în 1884 la München, în Germania. A studiat literatură și filosofie la Universitățile din München și Berlin. A scris critică de teatru și a fondat, în 1908, revista culturală *Der Spiegel*. În 1914, după izbucnirea Primului Război Mondial, s-a înrolat în Armata Germană, dar a fost lăsat la vatră din motive de sănătate. După ce a

publicat câteva piese de teatru, a început să scrie romane istorice, debutând cu *Die häßliche Herzogin Margarete Maultasch* (*Ducesa slută Margareta Maultasch*, 1923). I-au urmat romane de mare succes la critică și la public, printre care: *Der falsche Nero* (*Falsul Nero*, 1936, Editura ALLFA, 2012), *Die Füchse im Weinberg* (*Vulpile în vie*, 1946, Editura ALLFA, 2012), *Goya oder der arge Weg der Erkenntnis* (*Goya sau drumul spinos al cunoașterii*, 1951) și *Narrenweisheit oder Tod und Verklärung des Jean-Jacques Rousseau* (*Înțelepciunea nebunului sau moartea și transfigurarea lui Jean-Jacques Rousseau*, 1952). Persecutat de regimul nazist, a fost nevoit să se expatrieze și ulterior s-a stabilit în Statele Unite ale Americii, unde a murit în 1958.

*Ceea ce a mai fost va mai fi,
iar ce s-a întâmplat se va mai petrece,
căci nu este nimic nou sub soare.
Dacă despre vreun lucru se poate spune „Iată ceva nou!“
acesta a fost în vremurile străvechi, de dinaintea noastră.
Nu ne aducem aminte de cei ce au fost înainte,
și nici despre cei ce vor veni pe urmă;
nicio pomenire nu va fi la urmașii lor.
Eclesiastul 1:9-11*

Prima carte

Ascensiunea

1

Doi politicieni

Când senatorul Varro plecă în acea zi de șase martie spre reședința guvernatorului provinciei romane imperiale Siria, trecătorii petrecură îndelung cu privirile lectica sa. În urmă cu două zile, Ceion, noul guvernator, preluase, în mod festiv, însemnele funcției, securile și fasciile, și toți observaseră că senatorul Varro, cel mai puternic om din provincie, nu participase la ceremonie. Acum, când el făcea, cu întârziere, vizita de curtoazie, întregul oraș Antiohia se întreba cum va decurge întâlnirea dintre cei doi.

Era o zi însorită de primăvară, destul de răcoroasă, iar dinspre munți adia un vânt plăcut. Cotiră spre lungă și splendidă stradă principală. Cu un zâmbet ușor întipărit pe buzele groase, senatorul Varro observă cu ochi de cunoscător că în fața multor clădiri publice și a marilor piețe se găseau deja busturi ale noului guvernator, expuse de către funcționari și cetățeni zeloși. Din lectica sa care mergea repede, privi atent aceste busturi. Pe umerii încordați și trași spre spate se ridica un cap mic, dur, osos. Cât timp trecuse de când văzuse ultima dată acest cap în carne și oase? Doisprezece, ba nu, treisprezece ani. Pe atunci fusese plin de dispreț binevoitor față de el. În acea vreme, Varro însuși avea locul lui sub soare, împăratul Nero îl răsfăța, în timp ce celălalt, acest Ceion, nu putea nicicum să intre în grațiile împăratului. În ciuda originii sale nobile și a titlurilor, era un om fără influență, trăind într-o teamă permanentă că o toană a împăratului ar putea să-l înlăture. Însă

genialul Nero murise de mult. În locul său, pe Palatin, domnea împăratul Titus, imperiul era guvernat de funcționari și militari cu o gândire îngustă, iar micul, plâpândul și disprețuitul Ceion făcuse cuminte cariera care-i fusese predestinată de la naștere. Astfel, acum ajunsese guvernator imperial în Siria, această provincie bogată și puternică, în care el, Varro, trăia ca simplu cetățean. Ca simplu cetățean, fiindcă fusese șters de mult de pe lista Senatului și, dacă oamenii strigau în jurul lui „Trăiască senatorul Varro, augustul“, nu era decât din pură politețe.

Cu toate acestea, în timp ce privea cu atenție busturile noului guvernator, Varro simțea și acum același ușor dispreț, amestecat cu bunăvoință, așa cum simțise din copilărie pentru băiatul de o vârstă cu el. Lucius Ceion se trăgea dintr-o familie nobilă bogată, de viță veche și nu era lipsit de inteligență. Însă o întâmplare neplăcută lezase reputația familiei; în urmă cu șaptezeci și unu de ani, un Ceion, străbunicul acestui Lucius, depusese primul armele într-o bătălie împotriva unui anume Armin, iar Lucius, încă din fragedă tinerețe, considerase că era de datoria lui să șteargă acea pată de pe numele familiei sale. Încă de când avea zece sau doisprezece ani, băiatul slăbuț și anemic se străduise din răspuțeri să pară mare și respectabil la chip și în ținută și, deși firav, se înălța încordat și mândru printre ceilalți copii. Dar atitudinea lui forțată îi provoca pe aceștia să-și bată joc de el cu o bucurie și mai mare. Ce poreclă avuseseră în școală pentru el? Senatorul Varro se încruntă și se concentra, dar nu își mai amintea porecla.

Nu avea să fie chiar simplu să stea în fața bunului Ceion după atâția ani, în împrejurări atât de diferite. Relațiile lui Varro cu administrația provinciei Siria erau foarte complicate. Cei din administrație îl considerau pe romanul Varro drept cel mai periculos dușman al actualului regim roman din Siria. Cum aveau să fie lucrurile acum, sub Ceion, care cu siguranță nu uitase vechiul dispreț compătitor al lui Varro?

„Trăiască senatorul Varro, augustul“, se striga din toate părțile. Varro porunci ca perdelele lecticii să fie desfăcute mai larg și se ridică mai mult, pentru ca mulțimea să îi poată vedea mai bine

fața cărnoasă, arsă de soare, cu fruntea mare, nasul proeminent, coroiat și buzele groase. Savura plin de mulțumire omagiul care i se aducea. Se simțea superior noului reprezentant al Imperiului. Cântărea mai mult să te impui aici, în Antiohia, decât să fii iubit la Roma, pe Palatin. În Roma de astăzi, în Roma Flavienilor, a lui Titus, aveai nevoie doar de origine nobilă și bani, de nimic altceva. Aici, în Antiohia, în mijlocul acestui popor bănuitor și sensibil, format din greci, sirieni, evrei, trebuia să te impui permanent prin realizări și personalitate, pentru a câștiga zi de zi încrederea maselor instabile. Orientul era periculos, iar Varro tocmai de aceea îl iubea. El reușise și își făcuse un nume în Siria. Astăzi îl putea înfrunta pe reprezentantul împăratului Romei ca o putere extrem de reală, chiar dacă nu se sprijinea pe niciun tratat sau privilegiu.

Sosiră la palatul guvernatorului. În vestibul, printre însemnele consulare și fasciile noului stăpân, se aflau așezate deja casetele cu modelele în ceară ale chipurilor strămoșilor săi, printre ele unul ascuns, cel al străbunicului care își făcuse neamul de rușine. Guvernatorul Ceion nu îndrăzni să-și manifeste nemulțumirea față de Varro pentru faptul că nu participase la ceremonia de predare a funcției de guvernator. Veni să-l întâmpine în vestibulul plin de oameni. Îl îmbrățișă și îl sărută în fața tuturor; în această îmbrățișare, bărbatul cel mic și slab atârna oarecum grotesc de impunătorul senator. În auzul tuturor, cu vocea sa subțire și ascuțită, își exprimă bucuria de a-l revedea pe prietenul din tinerețe, care arăta atât de înfloritor. Apoi îl conduse cu amabilitate în cabinetul său privat.

Acolo, cei doi se așezară față în față. Guvernatorul Ceion, uscativ și mic de înălțime, se ținea foarte drept în jilțul lat, oriental, ocupând doar jumătate din el; cu unghiile unei mâini își freca palma celeilalte și îl privea pe Varro politicoș, dar iscoditor. „În această Antiohie păduchioasă“, se gândi el, „se pare că oamenii îl consideră încă cineva pe bătrânul nostru Varro. Dar ce este el de fapt? Un individ degradat, deklasat. În Roma nu-i mai pasă nimănui de el. Dacă i se pronunță numele, oamenii își amintesc vag: «Ah, Varro, nu este cel pe care împăratul Vespasian l-a șters de pe lista

Senatului din cauza unui scandal?» Se pare că în Siria ar fi strâns mulți bani. Da, a făcut asta, și dacă se cercetează documentele se poate vedea că are influență și asupra mai-marilor de peste graniță. Dar ce înseamnă toate astea? Ce decădere pentru un roman care pe vremuri a fost în Senat, să hoinărească pe la curțile ridicole ale acestor căpetenii indigene, ale acestor prelați și șeici cu titlurile lor jalnice. Vom avea noi grijă de el! Predecesorul meu a fost prea moale. Altfel, acest aventurier, Varro, n-ar mai sta în fața mea așa de îngâmfat și obraznic.“

Căci Varro stătea pe o canapea, picior peste picior, după obiceiul oriental, nonșalant, iar chipul său era blând, chiar prietenos. Cunoștea exact gândurile celuiilalt. Știa că acesta îl disprețuiește și totuși îi este și teamă de el. Asta îi dădea o satisfacție răutăcioasă. Da, stătea acolo și își permitea să continue politica de înțelegere cu Orientul, așa cum o începuse împăratul Nero, împotriva voinței celor care se aflau la putere în prezent, adică împotriva Flavienilor. Aceștia îl înlăturaseră; Vespasian îl ștersese de pe lista Senatului sub un pretext rușinos, batjocoritor. Dar nu reușiseră nimic. El își continuase pur și simplu vechea politică de înțelegere de pe proprietățile sale siriene, în loc s-o facă de la Roma, iar noii stăpâni cu metodele lor romane militare, tăioase, nu putuse să facă nimic împotriva lui. Regii mărunți, guvernânții și clerul statelor dintre granițele Imperiului Roman și ale Imperiului Part îl considerau reprezentantul Romei nu pe guvernatorul Antiohiei, ci pe el. Asupra lui își îndreptaseră ei venerația și dragostea de care se bucurase aici, în Orient, împăratul Nero, care fusese înlăturat. Era o domnie invizibilă cea pe care Varro o instituise aici, dar era puternică și tenace. Funcționarilor din administrația provinciei romane Siria le-ar fi dorit să scape de el, dar, oricât de incomod și de pretențios ar fi fost Varro, aveau nevoie de ajutorul și intervenția lui dacă nu voiau să fie continuu în război cu statele limitrofe.

Așadar, Varro râdea în sine sa văzându-l pe Ceion cum stătea țeapăn și drept, având ca însemn fâșiile de purpură. Pentru supușii săi, acest reprezentant al Romei putea să pară autoritar și puternic, însă Varro îi citea nesiguranța pe fața lui palidă, acoperită

pe alocuri cu pete roșii, de iritare. Intuia cât se chinuie acest Ceion să-și impună ținuta, vedea că, deși abia împlinise cincizeci de ani, e îmbătrânit și epuizat de eforturile continue de a se afirma, de a șterge rușinea pricinuită de strămoșul nefericit. În fața acelei priveliști, Varro simți o milă aproape veselă. „Sărmane Ceion“, se gândea el, „sărmane coleg de școală! Mie nu-mi inspire respect, cu mine n-o să-ți meargă așa ușor.“ La rândul lui, Ceion se gândea: „Ce ușor este totul pentru acest Varro. Trăiește din plin, se desfață în acest Orient decăzut, iar unul ca mine se chinuiește să țină imperiul unit.“

În timp ce aveau astfel de gânduri, Varro începuse deja o conversație banală. Își exprimă bucuria că Ceion avusese onoarea și norocul de a ocupa un post așa de important. Păcat că fusese trimis tocmai în acea provincie atât de dificilă. Siria putea să erodeze chiar și autoritatea unui om foarte puternic.

— De fapt, concluzionă el, cu un râs ușor și familiar, ca și cum l-ar fi bătut pe celălalt pe umăr, mă bucur că mă aflu aici ca persoană privată, iar Domnia Ta ești guvernatorul.

„N-a trecut peste faptul că a fost dat afară din Senat“, se gândi Ceion, binedispus.

— Am auzit, spuse el vesel, că totuși n-ați stat chiar degeaba pe-aici.

— Firește că nu, spuse Varro, cu seninătate. Nu suntem încă atât de bătrâni încât să stăm fără să facem chiar nimic. Fără un pic de politică culturală, n-am ști ce să facem cu timpul. Și nu este niciun secret că inima mea aparține Orientului.

Și adăugă îngândurat, chiar îngrijorat:

— Desigur, Domniei Tale, dragul meu Ceion, roman autentic, acest Orient pestriț și tulbure îți pare probabil neplăcut. Dacă n-ai o legătură strânsă cu el... Varro ridică din umeri și nu termină fraza.

Celălalt, stând drept și țeapăn, își trecu din nou unghiile unei mâini pe palma celeilalte. Petele roșii de pe obrazul său palid și osos se accentuează, și îi aruncă lui Varro o privire piezișă, iar vocea sa uscată scrâșni.

— Să trasezi granițe precise, spuse el, să impui stăpânirea romană până la Eufrat și să nu lași să pătrundă nimic străin. Când cineva vede această sarcină așa de clar ca mine, atunci poate că tocmai prin asta are o legătură strânsă cu oamenii și lucrurile de aici.

Și, străduindu-se să mai îndulcească asprimea tonului său, adăugă parcă în treacăt:

— Îmi pare foarte rău, dragul meu Varro, că pentru romanizarea Orientului nostru va trebui să renunț la sprijinul Domniei Tale.

— Cum așa? se miră Varro. Ca unul în spatele căruia nu stă nicio armată, nu am făcut destul în acest ținut?

— Nu contestă nimeni asta, recunosc guvernatorul politicoș. Ai contribuit mult la cultivarea spiritului greco-roman în această provincie. Dar, din păcate, ai cultivat și spiritul oriental mai mult decât oricare alt roman înaintea ta.

— Așa este, admise Varro, mulțumit.

— Ca să spun drept, dragul meu, continuă Ceion, aici avem rezerve, treaba asta nu prea ne este pe plac. Și, cu siguranță, adăugă nu fără răutate, ai ajunge în conflict cu propria conștiință dac-aș veni să-ți cer sfatul în anumite situații. Căci cum ne-ar putea sfătui, în nesfârșitele noastre certuri cu Orientul, cineva care nu este numai cetățean roman, ci în același timp și supus al marelui rege part și cetățean al statului Edessa?

„S-a pregătit bine“, recunosc Varro în sinea lui, „a cercetat atent înscrisurile privitoare la persoana mea. Este tot dușmanul meu. Probabil a ținut să vină chiar în Siria, și nu în altă provincie, tocmai pentru că aici mă află eu.“

În timp ce pronunțase ultimele cuvinte, Ceion se îndreptase și mai mult. Varro îl examinează și se bucură: „Voi termina ușor cu el. Este și rămâne un molâu. Desigur, uneori tocmai astfel de oameni slabi, cu o vioiciune artificială se înflăcărează și săvârșesc pe neașteptate acțiuni violente, cu consecințe imprevizibile.“ Și deodată își reaminti porecla la care se gândise în zadar tot timpul: Întindilă. Firește, Întindilă. Așa îl porecliseră pe Ceion la școală, după păpușile de lemn pe care obișnuiau să le folosească în timpul

Saturnaliilor, păpuși cu membre mobile, pe care, pentru amuzament, cu ajutorul unei pârghii mici, le îndreptau din poziția ghemuită și apoi le lăsau să cadă din nou. Și îl porecliseră așa pentru a-și bate joc de eforturile lui de a părea mai mare decât era de fapt.

Varro se înveseli când își aminti de porecla lui Ceion și schimbă subiectul. Se interesă stăruitor de viața privată a guvernatorului, de starea lui de spirit. Se dovedi că Ceion se temea că nu îi va fi tocmai ușor să se acomodeze cu lumea indisciplinată a unui oraș oriental. Daphne, suburbia Antiohiei, în care își aveau vilele cei mai mulți aristocrați și bogătași, un loc rău famat în lumea întreagă din cauza opulenței sale nerușinate, nu era chiar cea mai plăcută vecinătate pentru un funcționar roman care credea în concepțiile stoicilor.

De fapt, vizita protocolară a fostului senator la guvernator durase deja destul de mult. Dar Ceion îl reținu pe Varro și începu să discute din nou despre problemele politice.

— Spune-mi, dragul meu Varro, întrebă el, acum, când în palatul guvernatorului nu se află un străin, ci eu, mai vrei să ne faceți greutăți din cauza impozitelor pe care le datorezi pentru inspectarea trupelor din Edessa?

Costurile garnizoanei romane din orașul Edessa, capitala regatului cu același nume, de dincolo de Eufrat, independent cu numele, reveneau, conform tratatului, regatului Edessa. Dar în plus, guvernatorul roman percepea un impozit anual special în Siria pentru „inspectarea trupelor de dincolo de granițe“.

Administrația fiscală din Antiohia considera că Varro, ca cetățean al provinciei romane imperiale Siria, era obligat să plătească acel „impozit de inspecție“; Varro era însă de părere că, de vreme ce își plătea deja impozitul pentru întreținerea trupelor ca cetățean al regatului Edessa, aceasta ar fi o impozitare dublă. Nu era vorba de cei șase mii de sesterți, care nu aveau prea mare importanță nici pentru Varro, nici pentru fiscul provinciei, ci era vorba de principiu. Guvernul din Antiohia era deranjat de faptul că acest mare domn Varro, degradat de Roma și care abia dacă mai avea cetățenia romană, se dădea, după bunul său plac, ba cetățean roman,

ba supus al unuia dintre principatele Mesopotamiei. De aceea, între guvernul Siriei și Varro exista o dispută lungă, politicoasă, dar înverșunată, în legătură cu acest impozit.

Și de această dată Varro își expuse poziția pe care guvernatorul o cunoștea deja foarte bine din documente. O asemenea impozitare dublă ar fi fost de nepermis din punct de vedere juridic, dar și periculoasă din punct de vedere politic; pentru că astfel s-ar fi subliniat caracterul ambiguu și ostil față de Edessa al garnizoanei de acolo.

Guvernatorul ascultă răbdător argumentele interminabile ale lui Varro.

— Toate bune și frumoase, spuse el în cele din urmă, pe un ton amical și sfătos. Dar eu, în locul Domniei Tale, aș cugeta serios dacă acum, când în această clădire se află un prieten, nu ar fi cazul să renunț la cetățenia mesopotamiană și partă. Astfel ai avea poate șansa de a-ți recâștiga vechea poziție la Roma.

Varro asculta atent. Era surprinzător cum acest om intra în miezul problemei chiar de la prima întâlnire.

— Cum vine asta? întrebă fără înconjur. Să-nțeleg că se gândesc să mă primească înapoi în Senat?

Ceion își dădu seama că venise prea repede în întâmpinarea celuilalt, așa că se refugie în spatele unui ton sec, oficial.

— Într-adevăr, răspunse, am propus așa ceva la Palatin și am avut impresia că sugestia mea a fost ascultată cu bunăvoință. Desigur, promisiuni care implică obligații, se grăbi să adauge. Dar las la aprecierea Domniei Tale să iei în serios cuvintele mele. Varro își ascunse cu greu bucuria. Așadar, Flavienii împărații, parveniții, odioșii văzuseră că nu se pot descurca fără el în Orient. Vor să-l accepte din nou pe lista Senatului. Frumos din partea lor. Dar un Varro nu se lasă păcălit de o manevră așa de grosolană. Dacă l-ar primi la Roma, l-ar da afară a doua oară din Senat peste un sfert de an, dar de această dată vor fi vicleni și îl vor termina definitiv. Senator la Roma. Ce momeală ieftină! Și pentru asta ar trebui el să renunțe la tot ceea ce clădise cu atâta trudă aici, la eforturile sale de a contopi Orientul și Occidentul, pentru asta ar trebui să sprijine

politica lipsită de imaginație a noilor stăpâni, care vor să favorizeze Occidentul și să ridice un zid în fața Orientului? Mulțumesc, domnii mei. Prefer să rămân „ruda regelui din Edessa“. Sunt mai degrabă „prietenul marelui rege al parților“ decât „un demnitar august“ la Roma.

Îi mulțumi guvernatorului pentru efortul depus la Roma în interesul său.

— Nădăjduiesc, îi spuse Ceion, renunțând la tonul rece de funcționar, că pe această cale vom ajunge curând la o înțelegere.

— Și eu, spuse Varro, deși acum vorbi așa de sec, încât sună ca un refuz.

Lui Ceion i se păru oportun să abordeze și cealaltă parte a problemei.

— Pur și simplu trebuie să limpezim neînțelegerile noastre. Gândește-te, dragă Varro, ce neplăcut ar fi dac-aș fi silit vreodată să iau măsuri împotriva Domniei Tale.

— Da, dragul meu Ceion, asta ar fi neplăcut pentru amândoi, răspunse Varro, ascunzându-și sub o politețe exagerată disprețul față de o amenințare atât de inutilă. Căci, având în vedere importanța de care se bucură, pe drept sau pe nedrept, umila mea persoană în statele mesopotamiene, asemenea măsuri n-ar putea fi puse în aplicare fără o expediție militară costisitoare. Și ce s-ar câștiga în cel mai bun caz? Prestigiu. Însă, după cum îi cunosc, demnitarii de pe Palatin nu vor fi dispuși să cheltuiască bani pentru prestigiu.

Se ridică în picioare, veni foarte aproape de guvernator și îi puse familiar mâna pe umăr.

— Sau trebuie să iau cuvintele Domniei Tale ca pe un ultimatum? Întrebă cu un surâs atât de provocator, încât celălalt nu putu să nu simtă la ce se gândea în acel moment, și anume la Întindilă.

După ce Ceion încercase cu atâta tărie să îl câștige de partea sa, Varro crezuse că își poate permite să nu mai vadă în el pe reprezentantul Romei și al unei idei, ci doar pe Întindilă, vechiul coleg de școală.

Se va dovedi însă că era o greșeală și că nu își putea permite așa ceva. Pentru moment, în fața acestui gest atât de intim, guvernatorul Ceion se mulțumi să își retragă ușor umărul și replică politicos că vorbele sale trebuie luate doar ca o propunere prietenească, nicidecum un ultimatum. Apoi, după ce mai schimbară câteva propoziții curtenitoare, fără însemnătate, Varro își putu lua în sfârșit rămas-bun.

Părăsi clădirea guvernului cu pași ușori, dar siguri, renunțând la lectică și la însoțitori și merse pe jos până acasă, pe străzile frumoase ale Antiohiei. În ultimii ani simțise uneori că nu mai era la prima tinerețe; acum se simțea vioi ca un tânăr. Dușmanii săi, Flavienii, îi făcuseră un mare serviciu trimițându-i-l pe cap pe Ceion. Se bucura că Roma de azi, seacă, militaristă, limitată de patriotism, Roma pe care o ura atât de mult, i se pune în față tocmai prin persoana lui Ceion. Bunul și bătrânul Întindilă. Și încă de pe acum se simțea victorios.

2

Orașul Edessa

Albă și fastuoasă se întindea pe colinele sale Edessa, capitala regatului cu același nume, cea mai nordică dintre așezările mari ale Mesopotamiei. Dacă era privit din depărtare, orașul părea a fi elen, cu templele și porticurile sale, cu circul, teatrele, băile și gimnaziile sale. Însă în interiorul zidurilor se puteau zări doar puține inscripții grecești și rar se auzea un cuvânt grecesc. Populația era mai curând un amestec pestriț de sirieni, babilonieni, armeni, evrei, perși, arabi, și numai casele erau în stil greco-roman.

La sud de Edessa se întindea deșertul. Dar orașul însuși era bogat în ape și fertil, așezat pe malul râului Skirtos, „Sprințarul“, iar vântul, bătând dinspre munții care despărțeau „țara dintre râuri“ de Armenia, făcea ca aerul să fie proaspăt și curat.

Edessa se situa la întretăierea a numeroase drumuri. Era un oraș bogat. Negoțul cu mirodenii și parfumuri din Arabia și India avea aici un vad bun, la fel ca o mare parte din negoțul cu perle și mătăsuri scumpe. Era renumită până departe pentru frumoasele sale construcții. Străinii veneau de la mare depărtare pentru a vizita străvechiul templu al zeiței Tarate, cu statuia ei din bronz negricios și bizarele ei simboluri priapice, templul lui Mithra, universalitatea, dar mai ales, labirintul, o grotă uriașă în stânca de pe malul stâng al râului Skirtos, cu sute de coridoare, galerii, încăperi și șiruri de trepte înguste, încolăcite și ramificate la nesfârșit.

Întemeierea orașului Edessa se pierdea în negura vremurilor. La început se numise Osroene, orașul leilor, și fusese stăpânit de hitiți, asirieni, babilonieni, armeni, macedoneni. În cele din urmă, cu trei sute de ani în urmă, pătrunseseră arabii, care stăpâneau și acum. Astăzi, ca unul dintre micile state aflate între Imperiul Roman și Regatul Part, Edessa era permanent amenințată. Orașul avea însă și un mare avantaj datorat neutralității sale, pe care o vindea cu profit în războaiele continue dintre cele două mari imperii, când unuia, când celuilalt.

Principii arabi ai Edessei, cu toate că rămâneau arabi în sufletul lor, promovau după puteri cultura aramaică, socotită ca cea mai înaltă în acea parte a lumii. Universitatea din Edessa era fără îndoială cea mai bună din țara dintre râuri și din când în când rivaliza chiar și cu cea din Antiohia.

Orașul păstra multe sanctuare și în incinta sa erauenerate multe zeități. În fruntea lor se afla zeița Tarate, numită și „zeița Siriei”; ei îi era închinat heleșteul-izvor al orașului, cu peștii lui roșii. Pe lângă ea, mai erau venerați zeul-taur și zeul-secur Labyr, zeul labirintului, și alți zei străvechi ai Asiriei, un zeu leonin, precum și marele Beel și Nabu. Apoi zeul persan Mithra, zeitățile-stele arabe Aumu, Aziz și Dusaris, precum și zeitățile grecești și romane. Și Yahve, zeul evreilor, avea mulți adepți în Edessa; chiar și fiul său, născut prin aceste locuri, numit Hristos, „cel uns”, își găsisese deja adepți și aici.

În acest oraș frumos locuiau zeci de mii de oameni, albi și de culoare: principii arabi și sfetnicii lor, negustori și latifundiarigreci și sirieni, astrologi persani, meseriași și învățați evrei, apoi ofițerii și soldații garnizoanei romane; aproape mereu se aflau în oraș caravane de beduini și între aceste neamuri alerga încoace și-ncolo și amestecătura pestriță a nenumăraților sclavi. Ei toți, albi, negri și bruni, cu vitele, cămilele, oile, caprele și căinii lor, trăiau, respirau, mișunau peste tot, vorbeau diverse limbi, venerau în feluri diferite zeități diverse, mâncau, beau, se culcau împreună, făceau afaceri, se căsătoreau, se certau și se împăcau; niciunul nu putea trăi fără celălalt, fiecare era de fapt bucuros că celălalt e acolo

și toți erau mândri de cetatea lor, Edessa, cel mai iubit și frumos oraș din lume.

Domnitorul orașului era regele Mallukh, al cincilea cu acest nume, cancelarul său era Șarbil, marele preot al Țaratei; comandantul garnizoanei romane era colonelul Fronto. Însă adevăratul stăpân al orașului Edessa era senatorul Varro.